

**Інститут психології імені Г.С. Костюка
НАПН України
Лабораторія психології творчості**

**Функціонування
творчого мислення в умовах
інформаційної невизначеності:
матеріали ХХІІ Всеукраїнської
науково-практичної конференції,**

24 травня 2022 року

Київ – 2022

Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали ХХІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 травня 2022 року / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 192 с.

У збірнику представлені матеріали **ХХІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності»**, присвяченої обговоренню таких актуальних напрямів: стратегічні проблеми психолого-педагогічної науки в сучасних умовах; проблема мислення в науковій спадщині Г.С. Костюка; загальні проблеми розумової діяльності; психологія творчого мислення; функціонування творчого мислення в ускладнених умовах; мислення і сприймання; особливості функціонування творчого мислення стосовно різних сфер діяльності; професійне мислення; вікові особливості функціонування творчого мислення; творче мислення і навчання; методи дослідження та діагностики творчого мислення; психолого-педагогічні засоби розвитку творчого мислення на різних вікових етапах; система КАРУС в діагностиці та розвитку розумової готовності до навчання та творчої діяльності, а також інші проблеми психології розумової діяльності.

*Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 7 від 26.05.2022 р.)*

ЗМІСТ

<i>Моляко В. О.</i> ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	6
<i>Біла І. М.</i> ЕМОЦІЙНІ ОСНОВИ МИСЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	15
<i>Бойко Н.С.</i> СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗУМІННЯ МОРАЛЬНОГО ОРІЄНТИРУ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ... ..	22
<i>Болотнікова І.В.</i> СКЛАДОВІ ТА ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	25
<i>Ваганова Н. А.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗА СИСТЕМОЮ КАРУС	30
<i>Виноградова В. Є.</i> ВПЛИВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО.....	37
<i>Гнатюк О.В.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	42
<i>Горенко М. В.</i> КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЗНАЧУЩА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ.....	47
<i>Гудінова І. Л.</i> ДИСКУРСИВНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ ПРАЦІВНИКАМИ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	52
<i>Гулько Ю. А.</i> РОЗВИТОК ФРАНЦУЗЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОЗИ ТА ПОЯВА НОВИХ ФОРМ ПРОФЕСІЙНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО МИСЛЕННЯ.....	59
<i>Дзвоник Г. П.</i> ЗАХОДИ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	65

Дурдас А. П. КРЕАТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ЗНАЧЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ.....	73
Завгородня О. В. ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ПІСЛЯ ТРАВМИ.....	78
Зликов В. Л., Лукомська С. О. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В РОБОТІ З ПОЕЗІЄЮ А. РЕМБО.....	84
Зубіашвілі І. К. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	90
Кириченко В. В. АПЕРЦЕПЦІЯ МАЙБУТНЬОГО В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	96
Кокун О.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРАХІВ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ БЕЗ БОЙОВОГО ДОСВІДУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	100
Копилов С.О. ПРОБЛЕМА СПОЛУЧЕННЯ ТВОРЧОГО ТА КРИТИЧНОГО АСПЕКТІВ МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ.....	105
Корніяка О. М. ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ВИКЛАДАЧА В СТРЕСОВИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	111
Костюченко О. В. КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ СПРИЙМАННЯ ТА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В ОСНОВІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ.....	118
Кротюк К. А. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	124
Ларін Д. І. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	129

<i>Латиш Н. М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАРУС.....	134
<i>Мазяр О. В.</i> ІНФОРМАЦІЙНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК УМОВА ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ.....	141
<i>Марценюк М. О.</i> МОЖЛИВОСТІ ІМАЖЕНАТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	146
<i>Мітіна С.В.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	153
<i>Москаленко В. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ НОВОГО У ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.....	159
<i>Нечаєва О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОД- ШИМ ШКОЛЯРАМ З ОЗНАКАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ.....	164
<i>Панасенко Н. М.</i> АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ	169
<i>Третяк Т. М.</i> ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА УМОВ ІНФОРМАЦІЙНИХ УСКЛАДНЕНЬ.....	174
<i>Шепельова М. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТІВ ЗАЛЕЖНО ВІД СВОЄЧАСНОСТІ ВИКОНАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ	181
<i>Яланська С.П.</i> ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ І НАВЧАННЯ У ЗВО.....	188

дповідують різним видам музичної діяльності, багато в чому визначить напрям творчого розвитку музиканта.

Перспективним напрямом подальших досліджень із заявленої проблеми може бути емпіричне вивчення психологічних особливостей музичного мислення особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берлянич М. М. Основы воспитания начинающего скрипача: Мышление. Технология. Творчество. СПб.: Из-во «Лань», 2000. 256 с.
2. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. М.: 1956. 519 с.
3. Изард К. Э. Психология эмоций. СПб.: Питер, 2009. 464 с.
4. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. 2-е издание. СПб.: Питер, 2011. 784 с.
5. Ільченко О. О. Питання сутності і структури музичного мислення. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтво»* : зб. наук. праць. Вип. 9. Київ : 2003. 150 с.
6. Кадыров Р. Музыкальная психология: Учебное пособие. Т.: Мусика, 2005. 63 с.
7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. М.: 1973. 423 с.
8. Milicevic Nebojsa, Pejic Biljana, Komlenic Miroslav, Svetanovic I. (2016), The attitudes of students of psychology in grading knowledge and creativity, *Research Result. Pedagogy and Psychology of Education*, 2 (3), 49-55.
9. Storfer M.D. (1990), *Intelligence and giftedness. The contributions of heredity and early environment* Francisco. Oxford. Jossey-Bass Publ.

Кириченко В. В.,

доктор психологічних наук,

професор кафедри соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет імені І. Франка

АПЕРЦЕПЦІЯ МАЙБУТНЬОГО В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Суспільний прогрес будь-якого покоління базується на здобутках попереднього. Відійти від програми суспільної життєдіяльності попередніх поколінь не дають традиції, норми, мораль, закони. Пересічний член будь-якого суспільства, мається на увазі як цивілізованого, так і того, що знаходиться на ранніх етапах суспільного творення, у повній мірі уявляє своє життя «від колиски до могили». Остаточні шліфування цієї програми відбуваються під час культурного взаємообміну, але архаїчні традиційні етапи переходу від одного

функціонального стану (наприклад від дитини до дорослого) залишаються не змінними. Життєвий цикл людини є серією подій, які в обов'язковому порядку мають відбутися: навчання в школі, випускний бал, університет, одруження, народження дітей. Загальна програма життя може бути доповнена подіями унікального життєвого смислу, але «програма-мінімум» має бути виконана у будь-якому випадку. В. Шинкарук в поезії «Життя, наче сон» описує приблизний план життя чоловіка, який можна з точністю до 80% екстраполювати на більшість дорослих людей.

Суспільство гостро негативно реагує на спробу особистості відійти від її виконання: відмова від навчання в загальноосвітніх закладах освіти вважається порушенням обов'язків батьківського піклування, відмова народжувати може супроводжуватися репродуктивним тиском, а відмова навчатися в університеті може завадити професійній кар'єрі. У такий спосіб людство винайшло механізм структурування життєвого часу, який позбавляє людину додаткового стресу орієнтування у майбутньому.

З результатами наших досліджень 2010 року ми виявили, що особи юнацького віку мали відносно цілісне уявлення про майбутнє, хронологічна глибина апперцепції простягалася на більше ніж 20 років і могла тривати до умовного завершення життя [2]. Сучасне покоління «зумерів», яке автор концепції поколінь Е. Гувер охрестив як покоління «одного дня» або «покоління, яке живе тільки сьогодні» вирізняється від «міленіалів» своєю недалекоглядністю [3]. Їх часто критикують, особливо представники попередніх поколінь, за їх недалекоглядність, проте у межах великої популяції такі ознаки свідчать скоріше про норму ніж про відхилення від неї. Можливо свідоме небажання прогнозувати і будувати своє майбутнє є **наслідком усвідомлення швидкої мінливості умов життєдіяльності та катастрофізмі життя, адже незнання породжують страхи, а не можливості.** В китайській філософії ще задовго до сучасного геополітичного хаосу вважалось великим прокляттям жити в епоху перемін.

У сучасному інформаційному суспільстві людина живе в умовах постійного стресу, який пов'язаний з різними стресогенними факторами, які можуть посилюватися, та у результаті дестабілізувати активність особистості у соціальному середовищі. Знання про світ, а особливо, про ті небезпеки, які він за собою криє, дестабілізують особистісний простір людини. До міжособистісних стресорів відносять ті сфери соціальної активності, у межах яких перебуває доросла особистість: фінансовий стрес, міжособистісний стрес, сімейний стрес, суспільний стрес, екологічний стрес, робочий стрес.

Найбільш травмуючими є стресори майбутнього, які змушують особистість постійно готуватися до подій, які можуть трапитися у її житті. Тривоги та невдачі майбутнього, які можуть бути як реальними так і надуманими, можуть створювати більший стрес, ніж реальна фізична небезпека. Страх старості чи смерті можуть нівелювати радість від поточних подій, спотворювати життєву перспективу та формувати уявлення про неминучість трагедії, біди, невдачі у будь-якому життєвому контексті.

Важливо розуміти, що майбутнє в умовах культури є таким же явним як і минуле, людська свідомість може дуже швидко реконструювати його на основі епізодів життя попередників. У деякій мірі людське життя є спробою повторити життєвий шлях попередників (тут є і тиск «попередніх поколінь» і спроба «відтворити» те, що було). Але майбутнє насправді є дещо складнішим, і чим більш нестійкою є культура тим важче уявити, що буде завтра. Згадуючи діалог героїв «Майстра та Маргарити» М.А. Булгакова, варто розуміти, що ніякого «завтра» може і не бути, воно дуже примарне і якщо його розглядати у перспективі декількох десятиліть – то воно не відповідатиме програмі попередників. Культуролог П. Вогн вважає майбутнє, яке ще не настало основним стресогенним фактором життєдіяльності особистості [1]. Постійний стрес з поступовим переходом до дистресу відбуватиметься у ситуації пошуку можливих альтернатив розвитку майбутнього. Людині важко уявити те, чого не буде і ще більш важче – підготуватися до того, що важко уявити як можливу реальність. Будь-які проби та прогнози є методичним та

поступовим способом загнати себе в глухий кут. небезпечнішим за саме похмуре та трагічне майбутнє є те, яке ми ще не уявляємо, яке ми не можемо реконструювати на основі стандартних параметрів культури, до якого не можливо підготуватися а підготовки до можливих комбінацій розвитку дедалі виснажують та призводять до депресії. Чим більш нестабільними є умови культури – тим менш цілісною є аперцепція минулого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wong P. T. Effective management of life stress: The resource-congruence model. *Stress medicine*, 1993. Vol. 9. P. 51–60.
2. Кириченко В.В. Рефлексія дискретності кризових подій життєвого шляху особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості* / За ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі. Київ, 2010. Том 11. Вип. 3. С.132-137.
3. Гнидюк А. А., Ильтьо И. М., Луканюк Е. Г., Ференс Б. В. Восстановление доверия к политике благодаря участию молодежи: Украина, Грузия, Молдова. Belgium-Amsterdam-Киев : FEPS, FMS, ИДСП, 2016. 86 с.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.
За достовірність викладених фактів відповідальність несе автор.

Електронна пошта (E-mail) для зв'язку з редакцією: creativity.psylab@gmail.com